

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти**

Кафедра початкової та дошкільної освіти

САЄВИЧ УЛЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

**ІГРИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Магістерська робота

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальність 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:

доц. кафедри початкової
(вказується посада (проф., доц.)
та дошкільної освіти, кандидат

філологічних наук, доцент

(науковий ступінь та вчене звання)

Крохмальна Г.І.
(прізвище та ініціали наукового керівника)

Львів-2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ.....	8
1.1. Теорія та класифікація ігор у закладах початкової освіти	8
1.2. Ігрові мотиви і організація ігор на заняттях здобувачів	14
1.3. Застосування ігрових технологій.....	17
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ.....	27
2.1. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема	27
2.2. Methodика використання ігрових технологій на уроках української мови	36
2.3. Формування креативного мислення молодших школярів засобами дидактичної гри у процесі навчання.....	48
РОЗДІЛ 3. ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОГО НАВЧАННЯ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ (з досвіду роботи)	57
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішній день школа має організувати свою діяльність так, щоб розвивати індивідуальні здібності та творчий підхід до життя кожного учня, впроваджувати різноманітні інноваційні навчальні програми та технології, принципи гуманного ставлення до дітей, тобто сучасна школа ставить собі за мету різносторонній розвиток особистості. Так, одним із видів таких інноваційних технологій є ігрові технології. Відтак, їх використання під час навчання у початковій школі, в тому числі на уроках української мови, відповідає природним потребам дитини, тому що гра за своєю природою є найважливішим способом життя дітей.

У дитинстві гра – це вільний розвиток особистості. Можна сказати, що гра є специфічною формою діяльності та саморозвитку дитини. Гра на уроці – це спосіб урізноманітнити навчальний процес, розвиває розумову гнучкість, відкритість, комунікабельність, емоційно-довільний вплив, вона є засобом розвитку творчого мислення, дитячої уяви, розвиває пізнавальні здібності, збагачує емоційну сторону особистості, словниковий запас. Тому ігри є одним із найпотужніших засобів освіти в руках суспільства.

Гра розкриває та розвиває різні сторони особистості дитини, задовольняє багато інтелектуальних та емоційних потреб, формує характер. А використання ігрових прийомів сприяє формуванню творчої індивідуальності, формує її креативне мислення. Відтак, гра є найбільш природним і привабливим видом діяльності для молодших школярів.

К.Ушинський писав: «Дитина сама по собі більш здатна радіти, ніж сумувати, проте якщо ми придивимося до дитячих ігор, то побачимо, що діти, якщо вони ще не зіпсовані, не стільки шукають насолоду у прямому розумінні цього слова, скільки цікавих занять, і дитина щаслива цілком не тоді, коли голосно сміється і очі її блищать захопленням, а тоді, коли вона вся й дуже серйозно захоплена своєю грою або якою-небудь своєю вільно знайденою дитячою справою» [66, с. 5].

Таким чином, гра має бути вільною і самостійною діяльністю, що відбувається за ініціативою дитини. Так ігри сприяють психологічній емансипації та свободі самовираження. Відтак, сьогодні залишається відкритим та актуальним питання формування креативності в учнів початкової школи. Процес формування креативності учнів досить складний і потребує сучасного педагога творчого, цікавого, креативного, педагогічно та психологічно грамотного підходу до цього процесу.

Важливе значення в освітньому процесі має оновлення змісту освіти: впровадження інноваційних форм і методів навчання; спрямування методичної діяльності вчителів на розвиток педагогічного та методичного забезпечення, проведення сучасних форм методичної роботи; матеріально-технічне забезпечення навчального процесу на сучасному рівні, творчі майстерні в класній та позакласній роботі.

Більшість дослідників підкреслюють, що молодший шкільний вік є найбільш чутливим до розвитку креативності, оскільки саме в цей період виникають новоутворення, від яких значною мірою залежить творча успішність / неуспішність дорослої людини, оскільки саме у молодшому шкільному віці для цього існують сприятливі умови для присвоєння творчих зразків і трансформації власного досвіду творчої діяльності як важливого джерела розвитку та саморозвитку особистості. Тому, щоб розвивати творчі здібності, діти повинні отримувати якомога більше знань із навколишнього середовища під час вирішення певних завдань. Відтак, більшість педагогів та психологів рекомендують у початковій школі використовувати такі види діяльності, з якими дитина вже знайома, одним з яких є гра.

Більшість психологів на основі практики та досвіду спостережень вважають, що на сьогодні для сучасних школярів характерні підвищена дратівливість, емоційність, агресивність, досить швидка стомлюваність, нестійка увага та ситуативна поведінка. Таким чином, логічний перехід від пояснення до гри знімає нервові напруження дітей, дає змогу активізувати

увагу для закріплення матеріалу, поживляє атмосферу сприйняття, викликає інтерес і стимулює творче мислення.

Таким чином, гра, її організація – запорука організації освіти в умовах Нової української школи. Ідеї продовження гри у навчанні висвітлено в дослідженнях, зокрема, А.Макаренка [34], В. Павленка [45; 46; 47] та інших. До розроблення цієї проблеми долучилися такі науковці, як Г.Слевко [57; 58], Н.Кудиніна [29], Т.Кечеровська [24], Д.Жданов [17] та ін. Вони не лише визначили основні засади, етапи реалізації навчального гри, а також обґрунтували ефективність її застосування в початковій школі. Нині проблему застосування ігрової діяльності в початковій школі вивчають І. Дьоміна [15], Г.Дзятківська [13], Ю. Пузан [52] та ін.

Разом з тим, незважаючи на багаторічний, стійкий інтерес до означених проблем, ряд наукових аспектів у проблематиці творчості залишається актуальним через маловивченість, неоднозначність або суперечливість поданих даних. Серед них – категорія «креативність» в понятійному полі творчості, контекст «формування креативності» в цілому, а також «розвиток креативності молодших школярів в педагогічному процесі» зокрема. Сказане зумовило вибір теми нашого дослідження.

Отже, аналіз теорії й практики застосування ігор в початковій школі як засіб формування креативності дітей показує, що ця проблема набуває актуальності на сучасному етапі реформування змісту початкової освіти й зумовлює необхідність удосконалення педагогічних умов і технології реалізації.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей застосування гри як засобу формування креативності у дітей на уроках української мови.

Дана мета зумовила собою наступні **завдання дослідження**:

- проаналізувати наукову та методичну літературу з даної проблемної теми;
- дослідити теорію та класифікацію ігор у закладах початкової освіти;
- висвітлити ігрові мотиви та процес організації ігор;

- охарактеризувати застосування ігрових технологій на уроках у початковій освіті;
- визначити особливості педагогічної проблеми – розвиток креативності молодших школярів;
- дослідити методики використання ігрових технологій на уроках української мови;
- здійснити аналіз формування креативного мислення молодших школярів засобами дидактичної гри у процесі навчання;
- здійснити експериментально-дослідну роботу з використання ігрового навчання на уроках української мови в учнів 3-4 класів з метою формування креативності у дітей;
- навести приклади практичного досвіду вчителів початкових класів щодо використання ігрових технологій на уроках української мови, які сприяють розвитку креативного мислення в учнів;
- зробити висновки по роботі.

Об'єктом даного дослідження є ігрова діяльність молодших школярів.

Предмет – формування креативності у дітей на уроках української мови за допомогою гри.

Методологічна основа роботи складається із: загальноvizнаних методів наукового дослідження явищ навколишньої дійсності у їх взаємозв'язку на теоретичному рівні (системно-функціональний, формально-логічний, порівняльний, синтез, індукція, дедукція тощо). До використаних спеціально-наукових методів належать: описовий; стилістико-контекстологічний; структурний метод; порівняльно-зіставний метод; метод етимологічного аналізу тощо.

Теоретичне значення та новизна: вперше було обґрунтовано теоретичні засади використання гри як засобу формування креативного мислення у дітей молодшого шкільного віку; з'ясовано зміст базових понять дослідження й уточнено змістову характеристику понять «гра», «ігрові технології», «креативність»; узагальнено вітчизняний і зарубіжний досвід

використання ігрових технологій на уроках української мови з метою формування кретивності у дітей молодшого шкільного віку.

Практичне значення даного дослідження полягає в можливості використання одержаних нами результатів експериментально-дослідної роботи, які можуть, у свою чергу, послужити основою для вдосконалення освітніх програм та технік навчання в початкових класах.

Апробація результатів. Теоретичне і практичне значення одержаних результатів роботи полягає у можливості використання отриманих результатів для психологічних, педагогічних, а також для соціологічних досліджень. Матеріали роботи можуть бути використані під час викладання курсів та спецкурсів із означених вище сфер.

Джерельну базу роботи складають праці вітчизняних та зарубіжних науковців з питань, що тією чи іншою мірою стосуються розвитку кретивності в учнів початкових класів, а також особливостей використання гри як засобу формування кретивного мислення; дані всесвітньої мережі Internet.

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які включають в себе вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить – 84 сторінки. Список використаних джерел викладений на 7 аркушах та становить 72 найменування. Додатки викладені на 8 сторінках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М.Пантюк, А.Душний, І.Зимомря. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 44. Том 1. С. 1282 с.
2. Антонова О.Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія. Житомир: Вид-во ім. І. Франка, 2012. С. 14-41.
3. Артемова Л.В. Вчися граючись. К.: Томіріс, 1995. 112 с.
4. Бондаренко Н.В. Використання ігрових технологій на уроках в початкових класах. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-igrovih-tehnologij-na-urokah-v-pocatkovih-klasah-166120.html>. (дата звернення: 27. 08. 2022).
5. Васьківська Г.О. Дидактичні умови реалізації інтерактивних технологій у процесі формування системи знань про людину. *Молодь і ринок*. 2013. №1(96). С. 18-22.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. Т.В. Бусел. К.: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
7. Венгер Л. А. Гра як вид діяльності. *Записки психолога*. 2008. № 3. С. 21-25.
8. Воробйова Т.В. Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань: автореф..... канд. пед. наук: 13.00.09. Тернопіль, 2014. 19 с.
9. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. М.,1991. 93 с.
10. Габеркорн І.І. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Херсон, 2013. 20 с.

11. Данько Н. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. № 4. С. 1-2.
12. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова освіта*. №18. 2011. С. 8-30.
13. Дзятківська Г. Ігрові технології навчання в початковій школі: особливості використання. *Інститут педагогіки і психології. Магістерський науковий вісник*. К., 2015. №23. С. 141-146.
14. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: [навчальний посібник]. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
15. Дьоміна І. Як навчання на основі ігор розвиває навички 21-го століття. 2018. URL: <https://nus.org.ua/view/yak-navchannya-na-osnovi-igor-rozvyvay-navuchky-21-go-stolittya/>. (дата звернення: 04. 09. 2022).
16. Ельконін Д. Б. Психологія гри. М., 1999. 360 с.
17. Жданов Д. Дидактичні можливості інтелектуальних ігор. *Завуч*. 2007. №7 (301). С. 1-14.
18. Жорник О. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності. *Рідна школа*. 2000. № 3. С. 31-33.
19. Ігрові технології як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти: [навчально-методичний посібник] / упор. Т. В Войцях. Черкаси: Черкаський ОПОПП, 2014. 92 с.
20. Калабуха А.Л. Ігри на уроках української мови в початкових класах. URL: <https://vseosvita.ua/library/igri-na-urokah-ukrainskoi-movi-v-pocatkovih-klasah-234400.html>. (дата звернення: 03. 09. 2022).
21. Капканець Т.С. Проблема розвитку креативної інноваційної особистості учня. *Теорія і практика проектування авторських педагогічних систем: зб. матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції 26-27 квітня 2017 року*. К., 2017. С. 408-412.
22. Карабін О.Й. Гейміфікація в освітньому процесі як засіб розвитку молодших школярів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і

загальноосвітній школах : збірник наукових праць. Запоріжжя, 2019. № 67. Т. 1. С. 44-47.

23. Каракатсаніс Т.В. Розвиток креативності майбутніх учителів початкових класів у педагогічних коледжах Великої Британії: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя, 2014. 20 с.

24. Качеровська Т. Теоретичні основи застосування ігрового проектування у вітчизняній педагогіці: історичний аспект. *Вища школа*. 2005. № 2. С. 58-63.

25. Кононко О.Л. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у Світі». *Дошкільне виховання*. 2008. №7. С. 3-7.

26. Концепція «Нова українська школа». К.: МОН, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 14. 09. 2022).

27. Котух Н. Інтелектуальні ігри на уроках української мови. *Рідний край*. 2017. № 1. С. 65-69.

28. Крутецкий В.А. Психология: учебник для пед. уч-щ. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Просвещение, 2013. 335с.

29. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність дітей: теоретичні основи й методика педагогічного керівництва. *Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. статей*. Вінниця: ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2009. С. 11-25.

30. Кукушин В.С. Теория и методика обучения. Ростов н/Д.: Феникс, 2005. 474 с.

31. Кучеренко І. Технологічний аспект вивчення української мови. *Дивослово*. 2018. № 6. С. 9-15.

32. Лінкевич С.Б. Ігрові технології та інновації в умовах реалізації Нової української школи. URL: http://imso.zippo.net.ua/wpcontent/uploads/2019/08/6_%D0%9B%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%A1.%D0%91..pdf (дата звернення: 10.09. 2022).

33. Майтак Т. Вплив сучасної системи освіти на розвиток креативності. *Психолог.* №19. 2016. С. 34-36.
34. Макаренко А.С. Дидактичні ігри. *Початкова школа.* К., 1997. № 6. С. 18-19.
35. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 49. 242 с.
36. Методи навчання у школі та ЗДО. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2361-metodi-navchannya>. (дата звернення: 08. 09. 2022).
37. Микитинська М.Х., Мацько Н.Д. Математичні ігри в 1-3 класах. К.: Радянська школа, 1980. 213 с.
38. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина.* 2004. № 6. С. 2-9.
39. Морзе Н.В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій. К.: Видавнича група ВНУ, 2006. 298 с.
40. Навчальні програми для початкової школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html>. (дата звернення: 12. 09. 2022).
41. Овчаров С.М., Овчарова К.В. Навчаємося творити: розвиток креативних здібностей школярів. Полтава: АСМІ, 2011. 108 с.
42. Овчаров С.М., Овчарока К.В. Інтегровані уроки – креативні учні: навч.-метод. посібн.. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2012. 72 с.
43. Освітні технології: навчально-методичний посібник / за ред. О. М. Пехоти. К. : АСК, 2002. 255 с.
44. Павленко В.В. Креативність: сутнісна характеристика поняття. *Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал] / академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся».* Житомир, 2016. Вип. 11. С.120-131.

45. Павленко В.В. Особливості розвитку креативного мислення школярів. *Креативна педагогіка*. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 103-109.
46. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України*. К., 2015. Вип.85.С. 152-158.
47. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів. Житомир, 2017. 158 с.
48. Педагогические технологии: учебное пособие для студентов педагогических специальностей / под общ. ред. В.С. Кукушкина. М.: ИКЦ «МарТ», 2006. 336 с.
49. Пентилюк М.І., Окуневич Т.Г Сучасний урок української мови. Харків: Вид. група «Основа», 2007. 176 с.
50. Понасенкова С.В. Обдаровані діти: формування та розвиток здібностей (психологічний аспект). *Проблеми виховання*. 2003. №2. С.21-35.
51. Приставська А. Ігрові технології навчання. *Англійська мова та література*. 2011. № 11. С. 5-97.
52. Пузан Ю.В. Застосування ігрових технологій на уроках у Новій українській школі. *Міжнародний мультидисциплінарний науковий журнал «ЛОГОΣ. Мистецтво наукової думки»*. К., 2019. №6. С. 57-61.
53. Рубцов В.В. Организация и развитие совместных действий у детей в процессе обучения. М.: Педагогика, 2013. 209 с.
54. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. К.: «Магістр-S», 1997. 256 с.
55. Савчук Л. М. Дидактичні та інтелектуальні ігри на уроках української мови. 2-4 класи. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 143с.
56. Самаруха Г. Дидактична гра – засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Шк. бібл.-інформ.центр. Інформаційне забезпечення навчального процесу*. 2014. № 4. С. 63-70.

57. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: [учеб. пособ.]. М. : Народное образование, 1998. 256 с.
58. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. М.: Народное образование, 2005. Т. 1. 816 с.
59. Серета І.О. Розвиток творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Тернопіль, 2011. 18 с.
60. Сопівник Р.В., Дубровська Л.О., Дубровський В.Л. Система дидактичних ігор як засіб ефективності навчально-виховного процесу у сучасній початковій школі. *Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 4. С. 111-114.
61. Сучасні методи та форми організації освітнього процесу у закладах вищої освіти: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції. Одеса : Університет Ушинського, 2022. 261 с.
62. Сучасні погляди та актуальні проблеми педагогічної освіти : Збірник тез VI-ої Всеукраїнської студентської наукової конференції. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 183 с.
63. Танабаш Л. Креативність або творчі здібності. *Математика в школах України*. 2004. №11. С. 8-10.
64. Таран В. Використання ігрових технологій на уроках української мови як засіб форму: опис досвіду вчителя початкових класів. *На Урок*. URL: <https://naurok.com.ua/>. (дата звернення: 16. 09. 2022).
65. Ткаченко Л.І. Креативність і творчість: сучасний контент. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 9-10. С. 32-35.
66. Топчій Г. С. Ігрові педагогічні технології як умова професійного саморозвитку майбутнього вчителя (автореф. дис. канд. пед. наук). Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків: Україна, 2011. 22 с.
67. Федусенко Ю. І. Граючись – перемагаємо! Дидактична гра як засіб навчання іноземних мов молодших школярів: результати педагогічного експерименту. *Рідна школа*. 2007. № 11-12. С. 30-34.

68. Фромм Э. Душа человека. М.: Республика, 1992. 430 с.
69. Хома О. Дидактична гра як один із засобів пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови в початковій школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 7. С. 99-111.
70. Чувасова Н. Креативність особистості: зміст і структура. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць*. 2013. Вип. 38. С. 277-282.
71. Чудновський В.Є., Юркевич В.С. Обдарованість: дар чи випробування. М: Знання, 1990. 122 с.
72. Шаталов В. Ф. Педагогическая проза. М., 1980. 134 с.

